

УДК 811.161.2'35-048.35-048.76"2018"(045)

ПРОЕКТ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ 2018 р. ЯК АКТУАЛІЗАЦІЯ ТРАДИЦІЙНИХ ПРАВОПИСНИХ НОРМ: НАГАЛЬНІСТЬ ЗМІН ТА ПРОБЛЕМАТИКА

ПРИЙМАК Д. М.

аспірант

Київський національний лінгвістичний університет

audapro@ukr.net

У статті проаналізовано основні правописні зміни, запропоновані в проекті нової редакції Українського правопису 2018 р. Досліджено історичне підґрунтя таких змін; доведено, що вони ґрунтуються на традиційних засадах української фонетико-морфологічної системи, яких дотримувалися укладачі орфографічних видань й академічних словників до правописної реформи 1933 р.

Проект нової редакції Українського правопису 2018 р. витлумачено як спробу очищення української орфографії від штучно нав'язаних їй 1933 р. приписів. Відзначено положення проекту, що відповідають традиційним засадам українського написання. Водночас указано на зміни, які суперечитимуть принципу системності в орфографії. Окреслено проблеми, що можуть виникнути після ухвалення пропонованих правописних норм. Висловлено додаткові пропозиції щодо вдосконалення українського правопису.

Ключові слова: український правопис, проект правопису 2018 р., правописна реформа, орфографічні норми, фонетико-морфологічна система.

2018 DRAFT UKRAINIAN ORTHOGRAPHY AS AN ATTEMPT OF ACTUALISATION OF TRADITIONAL ORTHOGRAPHIC RULES: URGENCY OF CHANGES AND ISSUES

PRYIMAK Dmytro Mykhailovych

PhD Student

Kyiv National Linguistic University

audapro@ukr.net

Introduction. A part of fundamental phonetical and morphological principles of the Ukrainian language were abolished by the occupation government of Russia in the course of the 1933 orthographic reform. This reform aimed at erasing distinctive features of the Ukrainian orthography and assimilating it into the Russian orthography. The current orthographic rules in Ukraine are based almost completely on the aforesaid centrally imposed changes. On August 15, 2018, the Ministry of Education and Science of Ukraine proposed its Draft Orthography as a step toward restoration of the traditional Ukrainian orthography.

Purpose. The article aims at analysing the 2018 Draft Ukrainian Orthography and the main changes it seeks bringing to the orthographic rules currently in force in terms of their historical roots, and to reveal possible associated issues.

Methods. Secondary research was used for collecting necessary data. Comparative analysis allowed revealing the source of proposed changes in the Ukrainian orthography. Deductive thinking was applied to investigate and assess possible issues.

Results. The detailed consideration of the Draft Orthography has shown that the proposed changes are rooted in the orthographic rules stipulated in pre-1933 editions of the Ukrainian Orthography and academic Ukrainian dictionaries. Bringing these elements back to use and recognizing them officially as correct and inherent of the Ukrainian language system should be seen as indispensable for subsequent harmonious development of the language. However,

the 2018 Draft Ukrainian Orthography also has several significant shortcomings. Namely, it permits variance in almost all rules proposed, which might bring ambiguousness in a number of contexts. Also, the Draft Orthography fails to take into account other traditional rules of the Ukrainian language such as the dual number, certain flexions, etc., which have remained eliminated since 1933.

Conclusion. The 2018 Draft Ukrainian Orthography aims at restoring traditional orthographic rules of the Ukrainian language and is based on pre-1933 editions of the Ukrainian Orthography and academic Ukrainian dictionaries. A number of issues should be addressed appropriately in order to integrate the new rules effectively.

Keywords: Ukrainian orthography, 2018 Draft Orthography, orthography reform, orthographic rules, phonetical and morphological system.

Формулювання проблеми та обґрунтування актуальності її розв’язання. 15 серпня 2018 р. Міністерство освіти і науки України опублікувало проект нової редакції Українського правопису (Проект-2018) і винесло його на громадське обговорення. Згідно з повідомленням міністерства, проект нової редакції Українського правопису ґрунтується на українській правописній традиції, водночас зважаючи на новітні мовні явища (Міністерство освіти і науки України, 2018). Істотним недоліком ситуації є відсутність пояснень Української національної комісії з питань правопису щодо джерел пропонованих змін. Маючи на увазі загальносуспільний характер обговорення Проекту-2018 та ймовірну неоднозначну реакцію на пропоновані зміни з боку частини населення, необхідно детально дослідити історичне підґрунтя таких змін, зокрема джерела, що закріплюють традиційні українські правописні норми, а також проаналізувати проблеми, що можуть постати у зв’язку із запровадженням таких змін.

Актуальність дослідження полягає в необхідності витлумачення походження пропонованих правописних змін у контексті громадського та фахового обговорення Проекту-2018.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на свою новизну Проект-2018 ще не був об’єктом наукового аналізу. Історичні аспекти правописного питання в Україні та нагальність змін із метою відтворення традиційних правописних норм розглядалися в працях О. Д. Пономарева (2013), В. В. Німчука (2009), Н. І. Гавдиди і Л. Т. Назаревич (2014) та ін. Проблему доцільності правописних змін у контексті сучасного соціокультурного становища в Україні висвітлює Н. М. Фіголь (Фіголь, 2011). Однак згадані праці видано задовго до оприлюднення проекту нової редакції Українського правопису 2018 р., тому вони цілком не пояснюють походження окремих елементів, пропонованих Українською національною комісією з питань правопису. Поглиблений розбір змін до Українського правопису наводиться в дослідженні Д. М. Приймака, О. В. Томіленко і З. Ю. Ковальчук (2018). Воно слугуватиме вихідним пунктом аналізу в межах цієї статті.

Мета статті – дослідити підґрунтя запропонованих у Проекті-2018 змін до Українського правопису та виявити їхній зв’язок із традиційними нормами, закріпленими в правописних та словникових виданнях до 1933 р. **Завдання статті:** проаналізувати основні зміни, регламентовані Проектом-2018; виявити зв’язок пропонованих норм із традиційними правописними джерелами; з’ясувати можливі проблеми щодо запровадження таких змін та окреслити напрямки подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для аналізу нагальності правописних змін передусім варто розуміти історичні особливості формування українських правописних норм. О. Д. Пономарів у своєму дослідженні зазначає, що за новітньої доби першим формалізованим зведенням правил постали “Найголовніші правила українського правопису”, опубліковані 1921 року. Укладений провідними освітніми діячами та мовознавцями (зокрема А. Ю. Кримським) за доби незалежного існування Української Народної Республіки, цей документ став підвалиною для подальшого усталення та розширення правописних норм (Пономарів, 2013, с. 174).

1928 року, уже за умов російської окупації, ухвалено перший унормований Український правопис, який набув чинності 1 січня 1929 р. Правопис став загальнообов'язковим для використання в мовній практиці. Його вагомим досягненням було унормування правил мовного вжитку на базі поєднання правописних традицій Наддніпряни та Західної України (Німчук, 2009, с. 95-96). Провідну роль Українського правопису 1929 р. наголошує й О. Д. Пономарів, зазначаючи, що до закріплення правописних норм долучилися провідні мовознавці того часу, зокрема Агатангел Кримський, Григорій Голоскевич, Олекса Синявський, Степан Смаль-Стоцький та ін. (2013, с. 174).

Проте 1933 р. окупаційна російська влада ухвалила нову редакцію Українського правопису, якою директивно розпочала процес примусового асимілювання української мови до російської (Гавдида і Назаревич, 2014, с. 78). Централізовано керована правописна реформа призвела до штучного викорінення питомих українських мовних норм та критично обмежила можливості природного розвитку мови впродовж подальших десятиріч.

Серед примусово введених 1933 р. змін в українській морфологічній та фонетичній системах В. В. Німчук називає усунення цілком літери *г*, введення непритаманних українській мові в низці випадків флексій тощо (2009, с. 96).

1999 р. українські мовознавці спробували відновити деякі штучно зліквідовані норми української фонетико-морфологічної системи (Німчук, 2009, с. 100). Проект 1999 р. був рішучою спробою повернення до традиційних правописних норм. Однак Н. М. Фіголь наголошує, що правописна дискусія в Україні наприкінці 1990-х рр. призвела до істотних протиріч у суспільстві, оскільки вийшла за межі фахового опрацювання правописних змін у мовознавчих колах. Окрім негативного сприйняття пропонованих змін частиною суспільства, багато важило також використання мовного питання з політичною метою (Фіголь, 2011, с. 93).

Проаналізувавши наведені дані, можна пристати до аргументів О. Д. Пономарева, В. В. Німчука та ін.: за умов незалежності повернення до питомих фонетико-морфологічних норм убагацьким необхідним кроком для усунення несистемних рис чинного українського правопису, унормування його правил на базі традиційних орфографічних та фонетичних норм, а також збереження мовного й культурного надбання України.

Згідно з повідомленням Міністерства освіти і науки України, саме це й має на меті проект нової редакції Українського правопису (2018). Беручи до уваги наведені факти, доцільно проаналізувати деякі основні зміни, пропоновані в Проекті-2018, та провести їхнє порівняння з нормами, закріпленими в правописних та словникових джерелах, виданих до реформи 1933 р.

1. Проект-2018 уможливує вживання літери *и* на початку слова перед приголосними *н* та *р* у деяких питомих українських і давно засвоєних словах відповідно до вимови: “*індік* (*индік*), *індіча* (*индича*), *індіченя* (*индиченя*), *індічий* (*индічий*), *індічина* (*индічина*), *індічитися* (*индічитися*), *індічка* (*индічка*), *ірії* (= *вірії*), *ірод* (*ірод*) (дуже жорстока людина) та ін.” (Проект нової редакції Українського правопису, 2018, с. 6). Чинний Український правопис можливість уживання літери *и* на початку слів відкидає: “На початку слова пишеться *і*, а не *и*: *ім'я*, *індік*, *іній*, *інколи*, *іноді*, *інший*, *існувати*, *істина*” (Український правопис, 2015, с. 8).

Джерело пропонованої зміни. “Найголовніші правила українського правопису” 1921 р. зазначають, що на початку слів перед літерою *н* може вживатися літера *и*: “*инший*, *инколи*, *иней*, *иноді*” (с. 3). Уживання літери *и* на початку слова перед літерами *н* та *р* широко представлено в академічних словниках, виданих до директивних змін у правописі 1933 р., зокрема в “Словарі української мови” за ред. Б. Д. Грінченка (Грінченко, 1907–1909), Російсько-українському академічному словнику за ред. А. Ю. Кримського і С. О. Єфремова (Кримський і Єфремов, 1924–1933) та ін.

Можливі проблеми. Оскільки Проект-2018 припускає варіантне вживання літер *и* та *і* в наведених словах, не вбачається можливих проблем в адаптуванні наведеної норми.

2. Згідно з Проектом-2018 пишуться разом складні іменники з першим іншомовним компонентом *анти-, контр-, віце-, екс-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-*: “*антивірус, контрудар, віцепрем’єр, віцеконсул, ексчемпіон, ексміністр, експрезидент, лейбгвардієць, лейбмédик, обермайстер, оберофіцєр, оберлейтенант, оберпрокурор, штабскапітан, унтерофіцєр*, але за традицією *контр-адмірал*” (Проект нової редакції Українського правопису, 2018, с. 33). Натомість чинним Українським правописом визначається, що пишуться через дефіс усі складні іменники на позначення державних посад, військових, наукових звань, зокрема й із першим іншомовним компонентом *контр-, унтер-, штабс-*, а також усі складні іменники з першою складовою частиною *віце-, екс-, лейб-, максі-, міді-, міні-, обер-* (Український правопис, 2015, с. 39).

Джерело пропонуваної зміни. Чітко визначити джерело не вдалося. Правопис 1929 р. не наводить правил щодо написання зазначених компонентів (Український правопис, 1929, с. 5-6). Видані до 1933 р. словники написання таких слів регламентують теж по-різному. Так, іменники з першим іншомовним компонентом *віце-* пишуться разом у правописному словнику Г. К. Голоскевича 1929 р.: *віцедирєктор, віцеконсул, віцепрезидент* (Голоскевич, 1929), тим часом як у Російсько-українському академічному словнику за ред. А. Ю. Кримського і С. О. Єфремова (1924–1933) наведені слова подаються з написанням через дефіс.

Можливі проблеми. Оскільки дослідження правописних джерел не виявило підґрунтя пропонуваної зміни щодо написання іншомовних приростків, убачається, що зміна орфографії щодо таких префіксів може спричинити порушення системності в уживанні правописних норм.

3. Проект-2018 визначає, що **невідмінюваний числівник *нів* пишеться окремо з наступним іменником у формі родового відмінка**: “*нів аркуша, нів години, нів відрá, нів міста, нів огірка, нів острова, нів яблука, нів ящика, нів ями, нів Європи, нів Києва, нів України*” (Проект нової редакції Українського правопису, 2018, с. 36). Чинний правопис визначає, що складні іменники з першою частиною *нів-* пишуться разом або через апостроф, а перед іменниками – власними іменами – через дефіс (Український правопис, 2015, с. 38).

Джерело пропонуваної зміни. Тотожні правила наводяться в правописі 1929 р.: “З іменниками *нів* пишеться разом, коли ввіходить у суцільне слово: *нівдень, нівпáрубок, нівáркуш, нівквáрта, нівполу́кіпок, ніврік* і т. ін. (тобто коли можливі форми *нівднем, нівпáрубкові* і т. ін.); в інших випадках пишеться окремо: *нів Хáркова, нів óповіді*” (Український правопис, 1929, с. 39).

Можливі проблеми. Попри можливе несприйняття запропонуваної зміни, вона забезпечить системність, якої бракує чинному правопису, закріпивши визначення слова *нів* як невідмінюваного числівника та усталивши єдиний підхід до його написання з іменниками – загальними та власними назвами.

4. Щодо **родового та давального відмінків однини іменників третьої відміни** Проект-2018 зазначає: “У художніх текстах іменники на -ть після приголосного, а також слова *кров, люббóв, óсінь, сіль, Русь, Білорусь* можуть набувати як варіант закінчення -и: *гідности, незалєжности, рєдости, смєрти, чєсти, хорбóрости; крóви, люббóви, óсени, sóли, Рýси, Білорýси*” (Проект нової редакції Українського правопису, 2018, с. 100). Чинний Український правопис для таких іменників у зазначених відмінках визнає лише закінчення -и (Український правопис, 2015, с. 93).

Джерело пропонуваної зміни. Тотожні наведеним у Проекті-2018 правила викладено в “Найголовніших правилах українського правопису”: “У словах жіночого роду, що кінчаються на приголосний звук, треба писати в родовому відмінкові однини -и, а в давальному й місцевому однини та називному й знахідному множини треба писати -и; напр., род. відм. – *з ночи, коло печи, з подорожи, цієї соли, нічної тіни, без сповіди, без відповіди, з радости, до смерти* [...] Виняток в *осени*” (Найголовніші правила українського правопису, 1921, с. 11), а також у Правописі 1929 р.: “[...] від *радости, з вісти, до смєрти, без чвєрти* [...] Також винятково: *до óсени, без sóли, крóви, люббóви, Рýси*” (Український правопис, 1929, с. 26).

Можливі проблеми. Основною проблемою є те, що правопис установлює нормативність вживання флексії *-и* в наведених випадках тільки в художніх текстах. Однак варто зазначити, що вживання флексії *-и* в зазначених іменникових формах набуває дедалі більшого поширення не тільки в художніх, але й у наукових текстах, а також у повсякденному мовленні. Обмеження нормативності такої флексії сферою художніх текстів видається штучним та може породжувати додаткові проблеми сприйняття.

5. Щодо родового відмінка однини іменників четвертої відміни Проект-2018 зазначає: “У художніх текстах іменники, у яких при відмінюванні з’являється суфікс **-ен-**, можуть набувати як варіант закінчення **-и:** *імени, племени* тощо” (Проект нової редакції Українського правопису, 2018, с. 102), тим часом як чинним правописом для таких іменників у родовому відмінку однини визнається лише закінчення *-і* (Український правопис, 2015, с. 95).

Джерело запропонованої зміни. Наведене правило фіксує Правопис 1929 р.: “Усі іменники ніякого роду з наростками **-ят-** (після **ж, ч, ш, щ -ат-** – див. § 22 II відміна): *до теляти, горцяти* [...] і слово *імени*” (с. 26). Також написання родового відмінка *імени* наводиться в “Словарі української мови” за заг. ред. Б. Д. Грінченка (1907–1909), Російсько-українському академічному словнику за ред. А. Ю. Кримського і С. О. Єфремова (1924–1933), Правописному словнику Г. К. Голоскевича (1929) та ін.

Можливі проблеми. Головною проблемою видається брак системності у зв’язку з обмеженням вживання флексії *-и* сферою художніх текстів.

6. Проект-2018 зазначає, що **передання звука [g] в іншомовних прізвищах та іменах** може відбуватися рівноправно обома способами: “шляхом адаптації до звукового ладу української мови – буквою **г** (*Васко да Гама, Вергілій, Габсбург, Гарсія, Гегель, Георг, Гете, Грегуар, Гонгадзе, Гуллієр*) і шляхом імітації іншомовного **[g]** – буквою **г** (*Васко да Гама, Вергілій, Габсбург, Гарсія, Гегель, Георг, Гете, Грегуар, Гонгадзе, Гуллієр* і т. ін.)” (Проект нової редакції Українського правопису, 2018, с. 127). Натомість чинний правопис зазначає, що звук [g] в іншомовних іменах та прізвищах передається переважно літерою *г*, визнаючи правомірність збереження звука [g] лише у вимові, але не на письмі (Український правопис, 2015, с. 19).

Джерело запропонованої зміни. Визнання можливості вживання літери *г* для відтворення звука [g] в іншомовних іменах та прізвищах ґрунтується на положеннях “Найголовніших правил українського правопису”: “Звук *g* у чужоземних словах передаємо через *г*: *гімназія, телеграф, генерал, газета, термінологія, психологія*. Але в чужих прізвищах точно одрізняємо *g* од *h*: *Гюго (Hugo), Гутгейль, Гріг, Гартман*” (1921, с. 13-14), а також на положеннях Правопису 1929 р.: “Чуже **h** передаємо нашим **г**, щождо чужого **g**, то в новіших запозиченнях його треба передавати через **г**, у запозиченнях же засвоєних давніше, особливо з грецької мови, віддаємо нашим **г** (порівн. § 54): *Англія, газ, газета, гама, гегемонія* [...] *агєнт, агітація, агроном, Арагонія, бравнінг, Брюгге, Гамбург, Гегель, гідальго, гугєноти, Гюб, гарантія, Гарбнна, гвардія, Гвінея, Гергард, Гете* [...]” (Український правопис, 1929, с. 45).

Можливі проблеми. Попри те, що Проект-2018 є компромісним і ґрунтується на принципах визнання варіантності, такий підхід може спричинити істотні проблеми в контексті транслітерування іншомовних власних назв, зокрема зважаючи на необхідність усталення точних відповідників для вживання в офіційному мовленні. Для усунення розбіжностей у транслітеруванні іншомовних власних назв вважається за доцільне відновити повною мірою норми написання іншомовних власних назв, подані в Правописі 1929 р., оскільки він чітко регламентує принципи передавання на письмі та у вимові латинських букв та буквосполучень *g, h, kh*. Варто також зазначити, що Постанова Кабінету Міністрів України № 55 від 27 січня 2010 р. “Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею” чітко визначає принципи передання українських літер *г, і, х* у латинському алфавіті через *h, g, kh* відповідно (Кабінет Міністрів України, 2010). Убачається обґрунтованим використання аналогічних

принципів і за транслітерування латинського алфавіту кирилицею в українській мові: як з міркувань відновлення традиційних фонетичних та орфографічних норм, так і з погляду вироблення єдиного підходу щодо транслітерування.

Додатково варто наголосити, що Проект-2018 оминає питання відтворення звука [g] в іншомовних географічних власних назвах через літеру *г*. Проте саме таке відтворення є питомим для системи української мови, що підтверджується наведеними вище нормами Правопису 1929 р. Крім того, аналогічні принципи відтворення латинських букв та буквосполучень *g, h, kh* через українські літери *г, з, х* відповідно закріплено в Інструкціях та Правилах Департаменту геодезії, картографії та кадастру Міністерства екології та природних ресурсів України від 2001 р. з передання українською мовою англійських географічних назв і термінів, географічних назв і термінів Бельгії, Італії тощо (Департамент геодезії, картографії та кадастру Міністерства екології та природних ресурсів України, 2001). Унаслідок цього в офіційному мовленні сьогодні існує дуалістична ситуація з написанням назв Грейфілд і Грейфілд, Гендрінген і Гендрінген, Гроссето та Гроссето тощо. Усталення єдиних принципів відтворення іншомовних фонем згідно з традиційними засадами української фонетичної системи вбачається важливим у розробленні та впровадженні змін до чинного українського правопису.

7. В узвичаєних запозиченнях із грецької мови з *th* Проект-2018 визнає можливою **варіантність із уживанням літер *ф* і *т***: “Буквосполучення **th** у словах грецького походження передається звичайно буквою **т**: *антолógія, антрополógія, аптéка, áстма, бібліотéка, католицький, теа́тр, тео́рія, ортодо́кс, ортопéдія, Амальтéя, Прометéй, Тéкля, Таїсія, Теодóр*. У словах, узвичаєних в українській мові з **ф**, допускається орфографічна варіантність на зразок: *ана́фема і ана́тема, дифіра́мб і дити́ра́мб, ефі́р і ете́р, ка́федра і кате́дра, логарі́фм і логарі́тм, мі́ф, міфоло́гія і мі́т, мітолóгія, Ага́тангел і Агафа́нгел, Афі́ни і Ате́ни, Бори́сфен і Бори́стен, Демосфе́н і Демостéн, Ма́рфа і Ма́рта, Фе́дось і Тодóсь, Феса́лія і Теса́лія* та ін.” (Проект нової редакції Українського правопису, 2018, с. 127). Чинний український правопис зазначає: “**Th** залежно від того, як слово узвичаєне в українській мові, передається то літерою **ф**: *ари́фме́тика, ефі́р, ка́федра, логарі́фм, мі́ф, орфогра́фія, па́фос, Фе́дір*, – то літерою **т**: *бібліотéка, ортодо́кс, ортопéдія, теа́тр, тео́рія; Таде́й, Теодóр*” (Український правопис, 2015, с. 119).

Джерело пропонуваної зміни. Наведена норма ґрунтується на традиційних засадах українського правопису, викладених у “Найголовніших правилах українського правопису”: “У словах, недавно або не дуже давно взятих, чуже *θ th* на письмі передаємо через *т* (не через **ф**): *катедра, Атени, ортографія, міт (міф), анатема, апофтеґма, Бористен, логаритм, арифметика, патос, Пітагор, етер* і т. ін. Здебільша те саме правило прикладається й до слів та до ймень, давно взятих, напр.: *Теофан, Теодосій, (або Тодос)*. Але є скількись слів цієї категорії, де пишеться *ф* або *хв*, а іноді й *х*: *Федір або Хведір (рідше Тодір); Тимохвій або Тимофій, (рідше Тимотей), гора Афон (рідше Атос), Хома*. Коли такі ймення відносяться до людей західньої Європи, а не до українців, то треба писати тільки *т*: *Тома Аквінський (а не Хома)*” (1921, с. 15), а також у Правописі 1929 р.: “Грецьке *θ (th)* передаємо через **т** (а не через **ф**): не тільки *теа́тр, теоло́гія, бібліотéка, тео́рія, метода́, атеї́зм*, але й *па́тос, ете́р, кате́дра, мі́т, ортогра́фія, арифме́тика, дити́ра́мб, логарі́тм, етіопський, Пітаго́р, Ате́ни, Корінт, Методі́й* і т. ін. Так само: *Теофа́н, Теодо́р, Теодосі́й*, але *Фе́дір (рідше Хведір), Тимофій, Афо́н (рідше Атос), Хома́*. Та коли ці ймення відносяться до людей Західньої Європи, то теж вживаємо *Тома́, Теодо́р*” (Український правопис, 1929, с. 47).

Можливі проблеми. Щодо цієї зміни постає питання варіантності в принципах передання власних назв. Крім того, твердження про “узвичаєний” характер низки слів із літерою *ф* в українській мові видається позбавленим принципу історичності, оскільки, як зазначалося раніше, такі зміни введено директивно окупаційною російською владою під час правописної

реформи 1933 р., через що їх справедливо кваліфікувати як насаджені, але не як узвичаєні. Залишення варіантності щодо наведених змін може також спричинити суспільні дискусії та породити подальші суперечки в мовознавчих колах.

8. Дифтонг *ai* в запозиченнях Проект-2018 пропонує **передавати переважно через *ав***, додатково зазначаючи: “У словах, що походять із давньогрецької й латинської мов, буквосполучення ***ai*** звичайно передається через ***ав***: *автентичний, автобіографія, автомобіль, автор, авторитет, автохтон, лавра, мавр, Аврора, Лавро, Павло*. У запозиченнях із давньогрецької мови, що мають стійку традицію передавання буквосполучення ***ai*** шляхом транслітерації як ***ау***, допускаються орфографічні варіанти: *аудієнція і авдієнція, аудиторія і авдиторія, лауреат і лавреат, пауза і павза, фауна і фавна*” (Проект нової редакції Українського правопису, 2018, с. 132). Натомість згідно з чинним правописом такий дифтонг українською мовою передається переважно через буквосполучення *ау*, зі збереженням *ав* лише в низці слів: “*автентичний, автобіографія, автомобіль, автор, авторитет, автохтон; Австралія, Австрія; Август, Аврора*” (Український правопис, 2015, с. 124).

Джерело пропонуваної зміни. Пропонована норма ґрунтується на положеннях “Найголовніших правилах українського правопису”: “Чужий дифтонг *ai* передаємо через *ав*: *автор, автограф, аудиторія, авдієнція, лавровий, Август, Австрія, фавна, фавністичний, Таврія, авкціон*. Аналогічно – *локавт, бравнінг*. Тільки перед голосними передаємо той дифтонг через *ау*, а не через *ав*: *Ауе, Ауербах, Шопенгауер*” (1921, с. 18-19), а також на положеннях Правопису 1929 р.: “Дифтонг *ai* й *oi* передаємо через ***ав*** (***яв***) і ***ов***: *Август, Австрія, аудиторія, авдієнція, автограф, аргоніт, гавтвяхта, глядберова сіль, льокавт, бравнінг, павперізм, равт, фавна, Фавст* (не Фауст), *Гавптман, Павлі, Павльсон, Штравс, Макс Нордав, Австерліц, Гавф, Гавс, Кавтський, Бічер-Стон, Бернард Шов* і т. ін. Але звичайно *Ауе, Ауербах, Бауер, Шопенгауер, Гебауер, Тоуер, Соуер* і т. ін.” (Український правопис, 1929, с. 48).

Можливі проблеми. Потенційні проблеми тотожні тим, які описано в попередньому пункті дослідження: варіантність норми може призвести до подальших суперечок та браку уніфікованості підходів.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Аналіз проекту нової редакції Українського правопису 2018 р. засвідчив, що пропонувані в ньому зміни дійсно спрямовані на розв’язання нагальних проблем щодо відновлення питомих рис української фонетико-морфологічної системи, штучно зреформованої 1933 р. Основні положення Проекту-2018 ґрунтуються на традиційних правописних засадах української мови, що є важливим для збереження її ідентичності. Проте певні несистемні елементи або компромісні рішення, покладені за основу в Проекті-2018, можуть негативно позначитися на усталенні пропонуваніх змін в ужитку. Істотним недоліком є відсутність фахових пояснень щодо необхідності пропонуваніх змін.

Перспективи здійсненого дослідження вбачаються в обґрунтуванні деяких інших можливих змін до чинного правопису, зокрема можливості визнання правописними нормами граматичної форми двоїни, відновлення вживання флексії *-у* в родовому відмінку назв міст у загальному випадку, визнання правомірності вживання флексії *-ові* в місцевому відмінку всіх іменників чоловічого роду, а також в аналізі інших елементів, які штучно усунуто з української мови правописною реформою 1933 р. та які з певних, непояснених, міркувань не відображено в проекті нової редакції Українського правопису 2018 р.

ЛІТЕРАТУРА

- Гавдида, Н. І. і Назаревич, Л. Т. (2014). Лінгвоцид як форма мовної політики. *Наукові записки ТНПУ. Серія: Мовознавство, II* (24). 77–80.
Голоскевич, Г. К. (1929). Правописний словник. Харків. Узято з <https://r2u.org.ua/>

- Грінченко, Б. Д. (ред.). (1907–1909). Словарь української мови (у 2 т.). Київ. Узято з <https://r2u.org.ua/>
Департамент геодезії, картографії та кадастру Міністерства екології та природних ресурсів
України. (2001). *Інструкції та Правила з передачі українською іношомовних географічних
назв і термінів*. Узято з http://chtyvo.org.ua/authors/Minekoressursiv_Ukrainy/
- Кабінет Міністрів України. (2010). *Про впорядкування транслітерації українського алфавіту
латиницею* (Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 № 55). Узято з
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-%D0%BF>
- Кримський, А. Ю. і Єфремов, С. О. (ред.). (1924–1933) *Російсько-український академічний
словник* (у 4 т.). Узято з <https://r2u.org.ua/>
- Міністерство освіти і науки України. (2018). *МОН пропонує для громадського обговорення
проект нової редакції Українського правопису*. Узято з <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proekt-novoyi-redakciyi-ukrayinskogo-pravopisu>
- Національна академія наук України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут
української мови. (2015). *Український правопис*. Київ: Наукова думка.
- Німчук, В. В. (2009). Ю. Шевельов і проблеми нашого правопису (до 100-річчя від дня
народження Ю. Шевельова). *Українська мова, XIII*. 95–101.
- Пономарів, О. Д. (2013). Чи українській мові потрібен український правопис? *Вісник
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Серія “Хімія”, 13*.
174–175.
- Приймак, Д. М., Томіленко, О. В. і Ковальчук, З. Ю. (2018). *Порівняння чинного Українського
правопису та проекту Українського правопису 2018 р.* Узято з <https://kyivdictionary.com/uk/grammar/uk/pravopys/>
- Проект нової редакції Українського правопису*. (2018). Узято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2018/08/15/novoi-redaktsii-pravopisu.pdf>
- Скрипник, М. О. (ред.). (1929). *Український правопис*. Харків: Державне видавництво України.
- Українська академія наук. (1921). Найголовніші правила українського правопису. Київ. Узято
з http://chtyvo.org.ua/authors/Krymskyi_Ahatanhel/Naiholovnishii_pravyla_ukrainskoho-pravopysu.pdf
- Фіголь, Н. М. (2011). Сучасні правописні дискусії. *Актуальні проблеми української лінгвістики:
теорія і практика, 22*. 91–95.

REFERENCES

- Havdyda, N. I. i Nazarevych, L. T. (2014). Linhvotsyd yak forma movnoi polityky. *Naukovi
zapysky TNPU. Seriya: Movoznavstvo, II* (24). 77-80.
- Holoskevych, H. K. (1929). Pravopysnyi slovnyk. Kharkiv. Uziato z <https://r2u.org.ua/>
- Hrinchenko, B. D. (red.). (1907–1909). Slovar ukrainskoi movy (u 2 t.). Kyiv. Uziato z <https://r2u.org.ua/>
Departament heodezii, kartohrafii ta kadastru Ministerstva ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy.
(2001). Instruksii ta Pravyla z peredachi ukrainskoiu inshomovnykh heohrafichnykh nazv i terminiv.
Uziato z http://chtyvo.org.ua/authors/Minekoressursiv_Ukrainy/
- Kabinet Ministriv Ukrainy. (2010). Pro vporiadkuvannia transliteratsii ukrainskoho alfavitv latynytseiu
(Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.01.2010 No. 55). Uziato z <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-%D0%BF>
- Krymskyi, A. Yu. i Yefremov, S. O. (red.). (1924–1933) Rosiisko ukrainskyi akademichnyi slovnyk
(u 4 t.). Uziato z <https://r2u.org.ua/>
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2018). MON proponuie dlia hromadskoho obhovorennia
proekt novoi redaktsii Ukrainskoho pravopysu. Uziato z <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proekt-novoyi-redakciyi-ukrayinskogo-pravopisu>

- Natsionalna akademiia nauk Ukrainy, Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni, Instytut ukrainskoi movy. (2015). *Ukrainskyi pravopys*. Kyiv: Naukova dumka.
- Nimchuk, V. V. (2009). Yu. Shevelov i problemy nashoho pravopysu (do 100-richchia vid dnia narodzhennia Yu. Shevelova). *Ukrainska mova, XIII*. 95–101.
- Ponomariv, O. D. (2013). Chy ukrainskii movi potriben ukrainskyi pravopys? *Visnyk Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka. Seriia "Khimiiia", 13*. 174–175.
- Proekt novoi redaktsii Ukrainskoho pravopysu. (2018). Uziato z <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennia/2018/08/15/novoi-redaktsii-pravopisu.pdf>
- Pryimak, D. M., Tomilenko, O. V. i Kovalchuk, Z. Yu. (2018). Porivniannia chynnoho Ukrainskoho pravopysu ta proektu Ukrainskoho pravopysu 2018 r. Uziato z <https://kyivdictionary.com/uk/grammar/uk/pravopys/>
- Skrypnyk, M. O. (red.). (1929). *Ukrainskyi pravopys*. Kharkiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy.
- Ukrainska akademiia nauk. (1921). *Naiholovnishii pravyla ukrainskoho pravopysu*. Kyiv. Uziato z http://chtyvo.org.ua/authors/Krymskyi_Ahatanhel/Naiholovnishii_pravyla_ukrainskoho_pravopysu.pdf
- Fihol, N. M. (2011). Suchasni pravopysni dyskusii. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka, 22*. 91–95.

*Дата надходження до редакції 22.09.2018 р.
Ухвалено до друку 25.10.2018 р.*